

új iparágak meghonosítására alkalmasak? Mi volna a teendő a helyi viszonyok szerint a kézműipar színvonalának emelésére? Szükséges volna esetleg a házi ipar fölkarolása? Ezen kérdések lehető vizsgálata mellett a városok többnyire általános és már szokásos intézkedéseket tehetnek csak az ipar fejlesztése céljából. Ilyenek az iparoktatás fejlesztése, az ipari munkásosztály erkölcsi színvonalának és anyagi helyzetének emelése, illetve javítása, a hazai ipar támogatása, ipari termelő és hitelszövetkezetek alakítása stb. Ez az utóbbi különösen az, hol a városok — és itt értjük a városi közigazgatást — még sokat tehetnek az ipar fölvirágoztatása körül. Alakítsanak minden városban minél nagyobb számban ipari termelő szövetkezeteket s igyekezzenek behálózni az egész országot ilyenekkel. Az ipari termelő szövetkezeteknek akár kisiparosok, akár ipari munkások tömörülnek benne, nagy jelentősége van s ha város ilyeneket támogat a közfilléreiből, akkor nem egyes ember boldogulását segíti elő, hanem az összességét. A nagyipar és gyáriparnak akár ingyenes telek adományozása, vagy községi adómentesség biztosítása és pénzbeli segítséggel támogatása helyett sokkal helyesebbnek tartanók, ha a város résztvenne a viszonyokhoz képest kisebb vagy nagyobb mérvben az ipari és gyári vállalkozásban és arra így befolyást gyakorolna. Ez inkább felel meg a közérdeknek, mint egyes embernek még iparpártolás címén is történő támogatását.

Egyebekben pedig az ipar helyi fejlesztésének közös eszközeit a helyi

mány tévelygéseit és tulkapásait ostromozta, megmutatván a biztos alapokon nyugvó helyes utat, amelyet az orvosnak és az embernek követni kell az új tudásban. A fehér versejtek kilépésének módozatait a véredényekből itt állapította meg Cohnheim; a visszatérő láz okozóját, a spirillumot, itt fedezte fel Obermayer és Liebreich itt találta ki a chloral-hydrat altató hatását. Johannes Müller, az alapító és Recklinghausen működtek még itt a tudomány korifeusai körül.

És most, ha az ember végig gondolja, hogy itt ebben a városban, ahol lobogó lánggal ég az orvosi tudomány fényesen világító fátyla, a kuruzslás, vajákolás, ráolvasás szabadon folyik, ez igazán furcsának tetszik. Nem is képzelnénk, hogy itt hiányzik a kellő ellenőrzés. Egy reggelen fogkefét vettem az egyik Friedrich-strassei gyógytárban és mialatt szerény igényű fogkefém megválasztottam, az én patikusom két szemrendelést és egy bőrgyógyászati rendelést „intézett el”. Hiába, a fény nyomán ott jár az árnyék.

Az őszi ködös párázat csökönyösen üli meg a szűk Friedrichstrasse reggeli levegőjét, a taxiautók, a megrakott kraftomnibuszok, nagy uti csomagokat cipelő lovas járművek, terhes katonai motorkocsik rohanak és ontják, szállítják „nord”-ba és „weszt”-be, és kifelé az emberanyagot, meg Berlin szükségletét és fölöslegét. Az „Unter den Linden” kereszteződésénél a forgalom fél kilenckor a tetőpontra hág. Egyszerre mintha feloszlana a köd és oszlana a tömeg, a „Brandenburger Tor” felől a széles közúton három szürke, bugó automobil jön.

— Az Imperator!

követelmények is rendszerint befolyásolják, minde nesetre szükséges és kívánatos azonban általában, hogy a városok sorsának intézői az iparra s az iparos osztályra, mint kulturelemnek boldogulására fokozottabb figyelmet fordítsanak.

Szépülő Szeged.

— Egy darab városesztétika. —

(Saját tudósítónktól.) Tavasz asszony- és leányfantomok, akikben vér lüktet, akiknek az ajkán hus pirosodik, színes napernyők, körül buja vörös tulipánok, apró kis briliánsai a tavasz-nak: virágok igézően lilakék orgonák — ezek most minden városban ott színeskednek, ott szépülnek s mikor szépülő Szegedről akarunk beszélni, ezekről szabad legkevesebbet szólnunk. Mert mindez csak finom arabeszkje, margódisze a városszépségnek, a városesztétikának, amelyben a domináns szépségek a — paloták, a bérházak s a belőlük kapcsolódó utcák. Fölösleges betűvel kezdődik ennek a cikknek a címe is, mert mikor szépülő Szegedről van szó, akkor tulajdonképpen épülő Szegedről kell beszélnünk, arról, hogyan vonul be Szegedre az, ami modern értelemben szép és hogyan fejlődik ki nálunk már épületekben is az, ami tavaszos, ami egy kicsit forradalmi, új az építkezésekben, amit ami szemünkkel nézve szépnek mondunk.

Nem akarunk igaztalanok lenni azok iránt, akik előttünk jöttek. Akik már el is mentek, vagy már menet vannak. Akik más dolgokban gyönyörködtek, mint mi és el voltak ragadtatva attól, ami mellett mi legalább is fejszóvalva megyünk el és amiben mi nem érezzük ott lüktetni a mi ritmusukat, nem látjuk rajta a mi esztétikánkat. Mikor azok a bizonyos régmódi paloták épültek Szegeden, a hatalmas kö-tömbök, a telecifrázott, súlyos nagy emeletes skatulyák, mikben emberek laktak, akiknek főképen csak az egyszer vagy többször négy fal kellett, amely között megférjenek butoraik és leélődhessék az otthon való életük, akkor ez szép volt, akkor ez divat volt s akkor ép úgy Szeged szépüléséről beszéltek, mint ahogy arról beszélünk most mi, akik annak a divatnak hátat fordítunk és új építészeti gondolatokkal vagyunk telítve. Nekünk mindez régi, súlyos, nehéz, mi nem tudunk azokba beléhelyezkedni s keressük, óhajtuk a hangulatot, az esztétikát a paloták minden vonalában, minden síkján, minden részletében; valahogy poetizálniok, filozofálniok, a lelkünkhez szólniok kell a mellett, hogy utilitáriusak: hasznavehetőek. Rajtuk kell lennie annak a megbecsülésnek, melylyel az ember, a homo sapiens viseltetik a lakóhelye iránt, hiszen

— odabenn édes, lázas életek

bujnak meg minden négyfalas szobát:

jajok és csókok és gyerekcsodák.

Ebből a látószögből nézve Szeged városesztétikáját, nap-nap után öröndetesebb jelekről számolhatunk be, egyre több az imponderabilis, finom öröme a szépet kutató léleknek. Nem mai keletű, nem ma indult meg ez az építőprocesszus; látták a modern építkezés kísérleteit már évekkel ezelőtt. De akkor egészen elszigetelt jelenségek voltak ezek, nem olyan szinte mohó gyorsasággal, mondhatnók kollektíven föllépők, mint most. Budapest juteszünkbe, a rohamosan építkező Budapest, a maga Lágy-mányosával, ahol pár hónap alatt paloták, gyárak eleven, lüktető kis városává alakult az a nemrég még kietlen, csöndes földje a Duna és a Fehérvári-ut közének. Ha miniatűr arányokban is, de ilyesféle történik most Szegeden. Legélénkebb az ellentét a régi és új Szeged között (mindig a belvárost értjük) a Fe-

ketősas-utcában, ahol az új, fehér, ragyogó paloták a régi Szeged híres fogadóira és a fejlődés versenyében alaposan lemaradt zöldmohos házaira néznek alá. Hatalmas és művészi alkotás a Wagner-palota a maga utcaudvarával, egészen nagyvárosi jellegű, lelket nyugtatóan finom, egyszerű és rop-pant praktikus. Mert levegője van, napfénye van, tud lélegzeni: s ebben méltó párja a tüdejükről híres bécsi és berlini házaknak és fölényesen áll a pesti bérkaszánya-típussal szemben, amely tudvalevőleg arról hírhedt, hogy levegőtlen, napfénytelen, beteg, mint a mi szerencsétlenül félrefejlődött egész fővárosi életünk. S a modernségéhez épen találóan kapcsolódik az a tény, hogy beléje költözött a Vas-mozi, mert hiszen a mozi Shaw Bernárd, Molnár Ferenc, Bresztovszki és minden intellektuális meggyőződése szerint a jövő színháza s gyorsan pergő filmjeivel, tanulságos szórakoztatásával a mi siető, minden percet fölhasználó és mindent meg tanulni, tudni akaró századunknak, a mi modern idegéletünknek színes, eleven szimboluma. Háládatosan nézzük a Keleti-bérház épülését a Belvárosi-káv-házszal szemben, mert ha ez a grandiózus bérház — építik Ottovay és Winkler — elkészül, akkor a Klauzál-tér baloldala is megszabadul attól a szerencsétlenül pesti utánzatu ideiglenes épülettől ott a közepén s a Belvárosi színes, ötletes kerítésű terrasza zavartalanul illeszkedhetik bele a korzó vonalába.

Az épülő Szegednek másik mozgalmas pontja Stefánia mellett van, ahol a Kass-vigadóval szemközt érdekes, kackiás modern palotát épített Erdélyi István, a budapesti Spiegel tervei szerint. Ez a palota, a mellette levő Vajda-palotával, melyet szintén Spiegel tervezett és Ligeti Béla épített, csupa lélek. Amannak a falain kövér, meztelen amorettek örülnek az életnek, emezzen görög alakok táncolnak tavaszi fuvolaszóra s ez a könnyedség, graciozítás fejeződik ki mind a két épületen, csak a Vajda-bérház monumentális görög portáléja súlyos, komoly, puritán. Mellettük a szintén kétemeletes Müller-palota, a Müller Miksa tervei szerint épített pompás, tornyos, nagyvonalu műve Regdon Sándornak, mesterien bestilizált épület, a maga nyugodalmas, nagy belső erkélyével. Napsütésben is, csöndes éjszakai nyugalomban is megkapó, színes látvány ez a három palota, amint a Tisza felé néz s ha annak a Tiszamenti darabnak az esztétikájából hiányzik valami, az nem a három palotának a bűne, hanem a Stefánia-sétány érthetetlen megszakítottóságának, kurtaságának. Szinte kiált abból a felsőkereskedelmi iskola előtt levő szomorú, vizes, fás sétány-csökevényből a Stefánia meghosszabbításának szüksége, mert hiszen ez több tüdőt, több levegőt, több szint és több intimitást jelentene, több harmóniát: mért nem adják meg ezt a tüdőt, levegőt, szint, intimitást, harmóniát, eleganciát?

A Tisza közele azonban nemcsak fölfelé, a Tiszával párhuzamosan fejlődik építészeti tekintetben, hanem befelé, balra is, ahol a Nyilassy Pál dr palotája (építész Müller Miksa, tervezője Rainer Budapest), az Erdélyi-palota (építész és tervezője maga a tulajdonos), a Kopasz-palota (építész és tervezője Erdélyi István) sorakoznak, még a gerendák, állványok pólyába burkoltak, de a karakterük, az értékük már kiszögellik, már jelentkeznek s mind a három pompás ensemblet ad.

Sokat beszélnek egy másik, rohamosan a befejezéshez közeledő palotáról, a Kársz-utca végén állóról, Pick és Tóbiás építette vasbeton-bérházzal. Pro vagy kontra, de minden arra sétáló kritikát mond erről a palotáról s ez jó jel: így lesznek híresek a primadonnák is. Épen a minap cikkezett a Berliner Tageblatt arról, hogy az új európai építészeti stílus most már tisztán vasbeton-stílus (Amerikában ujjajta